

УДК 342.565.2+341

*Д. С. Терлецький***КОНСТИТУЦІЙНИЙ СУД УКРАЇНИ І СУДИ ЗАГАЛЬНОЇ
ЮРИСДИКЦІЇ ТА МІЖНАРОДНЕ ПРАВО**

Судову владу традиційно називають третьою владою, оскільки в конституційних текстах і доктрині в переліку гілок влади, що складають систему поділу влади, вона зазвичай слідує за законодавчою та виконавчою. Втім друга половина ХХ ст. наочно продемонструвала, що чим далі просувалися демократичні країни шляхом правової державності, тим сильніше виявлялася тенденція до зростання ролі судової влади як гаранта верховенства права і законності в житті суспільства і держави, прав і законних інтересів його громадян, і не випадково відомий вчений-юрист Л. Фрідмен у своєму монографічному дослідженні аналіз гілок влади починає із судової влади [1]. Особливо зростання ролі судової влади сприяли два чинники: впровадження в другій половині ХХ ст. судового контролю за конституційністю законів та інших правових актів та збільшення впливу на національні правові системи наднаціональних юрисдикцій, особливо таких, як Європейський суд з прав людини і Суд Європейського Союзу.

Загалом участь у міжнародних інституціях виступає важливим фактором, що сприяє безпосередньому застосуванню міжнародного права. Якщо держава вступає до міжнародної інституції, до якої зацікавлені особи можуть апелювати у разі порушення на національному рівні зобов'язань за договором, національна влада прагне ставитися до міжнародних зобов'язань більш відповідально [2, 384–394]. Так, беззаперечний вплив на позицію національних судів у державах — учасницях Ради Європи спричиняє Європейський суд з прав людини. З усвідомленням національною владою, включаючи суддів, значення Європейського суду з прав людини як свого роду Пан'європейського конституційного суду, вона починає приділяти значно більше уваги Конвенції та прецедентному праву Європейського суду з прав людини. В результаті — продукується значно більша готовність застосовувати Конвенцію безпосередньо. Показовим у цьому плані є заклик В. Г. Буткевича та В. Т. Маляренка, які наголошують: «Важливо ... щоб усі судді, як і представники законодавчої та виконавчої влади, усвідомили, що Конвенція — це міжнародний документ прямої дії і будь-який громадянин може звернутися до суду з позовом про порушення його прав, передбачених Конвенцією... Наші суди зобов'язані застосовувати у своїй діяльності Конвенцію, а судді знати її так само добре, як Конституцію України та інші закони держави, орієнтуватися на рішення Суду і враховувати ці рішення з того чи іншого питання під час розгляду певної категорії справ» [3, 8].

Напевне найбільш виразною в контексті взаємодії гілок національної влади в регулюванні дії міжнародного права є тенденція до визнання значущості судової влади у цьому процесі [4, 77–79], сприйняття застосування міжнарод-

ного права судами як критерію ефективності міжнародного права в національних правопорядках держав — учасниць міжнародної системи [5, 56]. Відповідно, «дійсний статус міжнародного права, — як слушно зауважує Г. М. Даниленко, — визначається та визначатиметься на майбутнє не тільки відповідними конституційними положеннями, але й готовністю національних судів спиратися на це право» [6, 53]. Сам лише факт наявності відповідних конституційних положень є надзвичайно важливою, але в певному сенсі формальною складовою регулювання дії міжнародних договорів в Україні, втілення якої в життя потребує незалежного та професійного судівництва. Саме на незалежності судової влади в застосуванні міжнародного права, передусім від виконавчої влади, особливо наголошує авторитетний Institut de droit International в Резолюції «Діяльність національних судів та зовнішні відносини держав», прийнятій в Мілані в 1993 р. [7].

Процес правозастосування поряд із процесом правотворчості є не менш принциповим та обумовлює існування і коректне функціонування для цього досконалого механізму державних органів і організацій, дій посадових осіб з відповідною кваліфікацією та правосвідомістю, максимально відпрацьованою процедурою, фундамент якої складають норми процесуального права. У зв'язку з цим В. І. Євінгов наголошував, що судді «мають отримати закріплені процесуальним законом право та обов'язок звертатись до міжнародного права і застосовувати його. Мають бути розроблені умови та порядок такого застосування» [8, 53].

Однак, незважаючи на відповідні положення новітнього процесуального законодавства України, цілісний концептуальний підхід до такого застосування дотепер не сформований. Досі ані Верховний Суд України, ані вищі спеціалізовані суди не ухвалили жодного роз'яснення, безпосередньо (!) присвяченого застосуванню міжнародних договорів при здійсненні правосуддя; відсутні узагальнення судової практики з цієї категорії справ. Наявні акти лише торкаються певних аспектів цієї вкрай важливої проблеми. Йдеться передусім про Постанову Пленуму Верховного Суду України від 1 листопада 1996 р. № 9 «Про застосування Конституції України при здійсненні правосуддя» [9], в якій вказані найбільш загальні засади застосування міжнародних договорів України:

1) неприпустимість застосування міжнародних договорів, що суперечать Конституції України;

2) застосування судами лише певної категорії міжнародних договорів України — міжнародних договорів, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України;

3) неприпустимість застосування закону, який регулює правовідносини, що розглядаються інакше, ніж міжнародний договір.

Таким чином, найвищий у системі судів загальної юрисдикції судовий орган, підкреслюючи незаперечність верховенства Основного Закону щодо всіх інших правових актів, вказав на єдиний колізійний принцип — *lex superior derogat legi interior*, що підлягає застосуванню у випадку колізії між національно-

правовими та міжнародно-договірними нормами. Проте разом із цим Пленум Верховного Суду України фактично встановив ще одну, певно, найбільш принципову умову застосування міжнародних договорів у національному правовому просторі — наявність колізії у формі суперечності. Тобто суди мають застосовувати міжнародні договори, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, лише якщо закон України регулює правовідносини, що розглядаються інакше, ніж міжнародний договір.

Дослідження інших роз'яснень щодо застосування законодавства з тих чи інших питань, в яких згадується про застосування міжнародно-правових актів при здійсненні судочинства, свідчить про аналогічне вирішення цього питання. Такий підхід є хибним не тільки через обмеження колізії суперечністю та невизначеність застосування міжнародно-договірних норм у разі наявності прогалин у праві. Запропонована модель: «встановлення суперечності — застосування міжнародних договорів» — не дозволяє повною мірою реалізувати їх регулятивний потенціал та за будь-яких умов не сприяє сприйняттю міжнародних договорів як складової національного законодавства України.

Констатований підхід зумовлює передусім той факт, що застосування судами загальної юрисдикції міжнародних договорів при здійсненні судочинства зводиться зрештою до поодиноких рішень. Їх аналіз свідчить про неузгоджений та суперечливий характер застосування міжнародно-договірних норм.

Нерідко суди, вирішуючи справу, ігнорують при цьому наявні міжнародно-правові норми, що підлягають застосуванню. Так, в листопаді 2002 р. Судова палата у господарських справах Верховного Суду України скасувала постанову Вищого господарського суду України через незастосування судом касаційної інстанції при визначенні юридичного статусу військової частини Міністерства оборони Російської Федерації ратифікованої Законом України від 24 березня 1998 р. № 547-XIV Угоди між Україною і Російською Федерацією про статус і умови перебування Чорноморського флоту Російської Федерації на території України від 28 травня 1997 р., що визначає статус Чорноморського флоту Російської Федерації на території України [10].

Так само при вирішенні спору, що виник із зовнішньоекономічного контракту, судові інстанції помилково застосували законодавчі акти України замість відповідних положень Угоди про порядок вирішення спорів, пов'язаних із здійсненням господарської діяльності, ратифікованої Постановою Верховної Ради України від 19 грудня 1992 р. № 2889-XII, відповідно до якої застосуванню підлягало законодавство Республіки Беларусь. В результаті Судова палата у господарських справах Верховного Суду України скасувала всі постановлені у справі судові рішення та направила справу на новий розгляд до суду першої інстанції [11].

Через незастосування під час розгляду позову про стягнення грошових коштів положень вже згаданої Угоди про порядок вирішення спорів, пов'язаних із здійсненням господарської діяльності — що зумовило прийняття судовими інстанціями рішень у справі з порушенням норм матеріального та процесуального права — Судова палата у господарських справах Верховного Суду Украї-

ни у жовтні 2003 р. скасувала прийняті рішення та направила справу на новий розгляд [12].

Поряд з ігноруванням при вирішенні справ наявних міжнародно-правових норм, що підлягають застосуванню, має місце неправильне застосування міжнародно-договірних норм при вирішенні справи. Так, Вищий господарський суд України задовольнив подану Іноземною компанією касаційну скаргу у справі за позовом Іноземної компанії до Товариства про стягнення збитків через неправильне застосування апеляційним господарським судом положень Конвенції між СРСР та Італійською Республікою про правову допомогу у цивільних справах № 4210, ратифікованої 6 травня 1986 р. Президією Верховної Ради СРСР [13].

У лютому 2005 р. Судова палата у господарських справах Верховного Суду України скасувала прийняті судові рішення у справі за позовом Товариства (Російська Федерація) до виконавчого комітету селищної ради про визнання за ним права власності на недобудоване нерухоме майно та направила справу на новий розгляд через те, що на порушення вимог законодавства судами розглянуто справу про визнання права власності на об'єкт незавершеного будівництва всупереч порядку, встановленому Угодою між Україною та Російською Федерацією про взаємне визнання прав та регулювання відносин власності від 15 січня 1993 р. — ратифікована Постановою Верховної Ради України від 22 червня 1993 р. № 3313-ХІІ — та без залучення до участі у справі особи, на земельній ділянці та на балансі якої знаходився спірний об'єкт [14].

В іншій справі про стягнення коштів Судова палата у господарських справах Верховного Суду України задовольнила касаційну скаргу та скасувала постанову Вищого господарського суду України [15]. Посилаючись на положення Європейської конвенції про зовнішньоторговельний арбітраж 1961 р. — ратифікована Указом Президії Верховної Ради УРСР від 18 березня 1963 р. — та Конвенції про визнання та виконання іноземних арбітражних рішень 1958 р. — ратифікована 10 січня 1960 р. — вища судова інстанція зазначила, що відповідно до Закону України від 10 грудня 1991 р. № 1953-ХІІ «Про дію міжнародних договорів на території України» укладені та належним чином ратифіковані Україною міжнародні договори становлять невід'ємну частину національного законодавства України та вказала, що зазначені міжнародно-правові акти набули чинності для України відповідно 7 січня 1964 р. і 8 січня 1961 р.

Наразі, практика застосування судами міжнародного права, яка є індикатором його ефективності в національному правовому просторі, знаходиться на стадії формування; їй властивий суперечливий, іноді діаметрально протилежний, підхід до вирішення аналогічних питань. Наявні юридичні умови безпосереднього застосування міжнародних договорів лише частково встановлюються в судових рішеннях: самовиконуваність міжнародно-договірних норм; офіційне оприлюднення міжнародних договорів не розглядається. Однозначно чітко судами дотримується лише одна умова. Йдеться про наявність згоди Верховної Ради України на обов'язковість міжнародного договору, незалежно від того,

чи була вона виражена у формі постанови або закону, тобто суди пропонують свій власний варіант практичного вирішення таких питань, як визначення правового становища міжнародних договорів, укладених незалежною Україною до набуття чинності Основним Законом. Дотримуючись презумпції континуїтету та доброзичливого ставлення до міжнародного права, вони застосовують міжнародні договори колишнього СРСР, при цьому виходять з припущення про належність останніх до нормативної системи країни, доки не буде доведене протилежне.

Проте аналіз ролі судової влади в процесі забезпечення дії міжнародних договорів був би неповним без врахування практики Конституційного Суду України, акти якого містять прагматичні приклади узгодженого застосування норм національного законодавства і міжнародних договорів України.

В цілому найбільш значущім завданням єдиного органу конституційної юрисдикції в контексті гарантування верховенства Конституції як Основного Закону на території України виступає забезпечення конституційності дії міжнародних договорів в Україні, здійснюване через попередній і наступний конституційний контроль за поданням Президента або Кабінету Міністрів України. У той же час наступний контроль конституційності міжнародних договорів може здійснюватися за поданням значно ширшого кола суб'єктів у зв'язку з вирішенням питання щодо конституційності правових актів про набуття міжнародними договорами чинності для України. Так, згідно з ч. 2 ст. 89 Закону про Конституційний Суд України під час розгляду справи щодо конституційності таких правових актів, Конституційний Суд України одночасно дає висновок щодо конституційності міжнародного договору України, що набрав за цими актами для України чинності. У зв'язку із цим П. Ф. Мартиненко, до речі суддя-доповідач в єдиній справі, розглянутій Конституційним Судом України з цього приводу — справі про ратифікацію Хартії про мови 1992 року — твердить про здійснення в такий спосіб опосередкованого контролю за конституційністю міжнародних договорів України [10, 77].

Аналіз рішення від 12 липня 2000 р. № 9-рп/2000, ухваленого в цій справі, спростовує, здавалось би, автоматичний характер такого контролю. Визнавши неконституційним Закон України від 24 грудня 1999 р. № 1350-XIV «Про ратифікацію Європейської хартії регіональних мов або мов меншин, 1992 року» та відповідні положення Закону про міжнародні договори України, власне питання конституційності Хартії про мови 1992 р. Конституційний Суд України не розглядав [16]. Тобто в наведеному прикладі йшлося радше не про опосередкований, а про факультативний наступний контроль конституційності міжнародних договорів України.

Кристалізація повноважень Конституційного Суду України у сфері регулювання дії міжнародних договорів триває. Поряд із законодавчо закріпленими повноваженнями із здійснення контролю конституційності міжнародних договорів та контролю конституційності правових актів про набрання ними чинності для України, слід вказати на інші напрямки діяльності Конституційного Суду України в досліджуваній сфері. Незважаючи на децю передчасну катего-

ричність тверджень Н. М. Сергієнко «про неодноразове здійснення Конституційним Судом України контролю конвенційності національних законів з урахуванням тлумачення положень Європейської конвенції про захист прав людини і основних свобод, яке надане Європейським судом з прав людини», варто визнати високою ймовірність становлення та формалізації саме контролю відповідності національних законів положенням Європейської конвенції про захист прав та основних свобод людини [17, 13]. На користь такого висновку свідчить низка актів Конституційного Суду України, ухвалених з найрізноманітніших питань.

Так, у рішенні від 29 грудня 1999 р. № 11рп/99 (у справі про смертну кару) Конституційний Суд України на підставі ґрунтовного аналізу конституційно-правових норм визнав неконституційними положення Кримінального кодексу України, які передбачали смертну кару як вид покарання, оскільки «тлумачення положень ч. 1 та 2 ст. 27 Конституції України в контексті всіх інших положень Конституції України як єдиного цілісного документа дає підстави стверджувати, що вони не припускають смертної кари як виду покарання» [18]. Констатувавши ідентичність зазначених положень ст. 3 Конвенції про захист прав і основних свобод людини, Конституційний Суд України вказав на підтверджену практикою Європейського суду з прав людини невідповідність смертної кари цій статті як на додатковий аргумент ухваленого у справі рішення.

В рішенні від 10 квітня 2003 р. № 3-рп/2003 (у справі про поширення відомостей), мотивуючи свою позицію, Конституційний Суд України безпосередньо звернувся до практики Європейського суду з прав людини, який неодноразово розглядав проблеми, пов'язані з особливостями реалізації права громадян на свободу вираження поглядів і критику стосовно дій (бездіяльності) посадових та службових осіб. Зокрема, Конституційний Суд України послався на рішення у справах «Нікула проти Фінляндії», «Яновський проти Польщі», в яких Європейський суд з прав людини, застосовуючи положення ст. 10 Конвенції про захист прав людини та основних свобод, підкреслив, що межі допустимої інформації щодо посадових та службових осіб можуть бути ширшими порівняно з межами такої ж інформації щодо звичайних громадян [19]. Спираючись на відповідні конституційні положення та рішення Європейського суду з прав людини, єдиний орган конституційної юрисдикції надав узгоджувального тлумачення положень ст. 7 Цивільного процесуального кодексу України.

Привертає увагу той факт, що Конституційний Суд України нерідко доходить висновку, що норми міжнародного права є аналогічними нормам Основного Закону. Наприклад, в рішенні від 25 грудня 1997 р. № 9-зп (у справі за зверненням жителів міста Жовті Води) Конституційний Суд України констатував відповідність ч. 1 ст. 55 Конституції України зобов'язанням України, «які виникли, зокрема, у зв'язку з ратифікацією Україною Міжнародного пакту про громадянські та політичні права, Конвенції про захист прав і основних свобод людини 1950 року, що згідно зі статтею 9 Конституції України є частиною національного законодавства України» [20].

Для безпосереднього здійснення контролю конвенційності національних законів, так само, як і контролю відповідності національних законів нормам міжнародних договорів, істотне значення відіграє та чітка різниця в підходах, що її Конституційний Суд України проводить між застосованим у справі правом та правом, застосованим при відкриті провадження у справі. Сповідуючи при вирішенні справи найширше розуміння права, підкреслюючи нетотожність права й закону, Конституційний Суд України при визначенні питання про прийняття справи до розгляду строго дотримується букви закону, і в цьому сенсі — класичного позитивізму. Так, ухвалою від 3 грудня 1997 р. Конституційний Суд України відмовив у відкритті конституційного провадження, вказавши при цьому, що згідно з ч. 2 ст. 147 Конституції України Конституційний Суд України дає офіційне тлумачення тільки Конституції України та законів України і відповідно не наділений правом офіційно тлумачити міжнародні правові акти, зокрема положення Міжнародної хартії прав людини як міжнародного правового акта [21].

Очевидним є, що застосування міжнародно-правових норм Конституційним Судом України вимагає їх тлумачення, інтерпретування, адже для того, щоб правильно застосувати норму міжнародного права, її потрібно належним чином витлумачити. У зв'язку з цим, думається, що Конституційний Суд України не тільки може, але й фактично здійснює тлумачення міжнародно-правових норм. Але йдеться про межі та характер такого тлумачення. Зрозуміло, що при цьому не повинен спотворюватися зміст норм міжнародного права, не повинно надаватися їм іншого значення. Цілком виправданим було б законодавче наділення єдиного органу конституційної юрисдикції повноваженнями з тлумачення норм міжнародних договорів, включених до системи національного законодавства. Така нововведення значно посприяло би формуванню єдиної практики застосування національними судами міжнародних договорів, включених до складу національного законодавства. Поки що Конституційний Суд України здійснює так зване правозастосовне тлумачення, коли міжнародно-договірні норми інтерпретуються для конкретного випадку, тобто в цьому сенсі — казуальне тлумачення.

У своїх актах, на відміну від судів загальної юрисдикції, Конституційний Суд України застосовує міжнародне право значно демократичніше, прагнучи охопити весь спектр його проявів: від міжнародних договорів до рекомендацій міжнародних установ і організацій; від загальноновизнаних принципів і норм до рішень Європейського суду з прав людини. В окремих випадках на обґрунтування своєї позиції або висновку Конституційний Суд України апелював до конституцій інших держав, що, в принципі, співзвучне орієнтації на стандарти правового регулювання суспільних відносин у демократичних державах. Так, у Висновку від 2 червня 1999 р. № 2-в/99 (у справі про внесення змін до ст. 46 Конституції України) Конституційний Суд України послався на конституції сучасних держав, які, як правило, не фіксують пенсійного віку, як на додатковий довід проти надмірної деталізації конституційних положень, що негативно позначатиметься на стабільності Конституції України, «яка, крім

інших чинників, значною мірою визначається правовим змістом Основного Закону» [22].

Проникнутим міжнародним правом, актам Конституційного Суду України водночас притаманний, так би мовити, перелічуваний та нерідко надто загальний підхід до застосування міжнародно-правових норм. Так, у рішенні від 1 грудня 2004 р. № 19-рп/2004 (у справі про незалежність суддів як складову їх статусу) Конституційний Суд України підтвердив тезу про незалежність суддів як невід'ємну складову їх статусу та конституційний принцип організації та функціонування судів і професійної діяльності суддів посиланням на Конвенцію про захист прав людини та основних свобод та низку інших міжнародних документів («Основні принципи незалежності судових органів», ухвалені резолюціями Генеральної Асамблеї ООН № 40/32 від 29 листопада 1985 р. та № 40/146 від 13 грудня 1985 р.; «Процедури ефективного здійснення Основних принципів незалежності судових органів», затверджені 24 травня 1989 р. Резолюцією № 1989/60 Економічної і Соціальної Ради ООН; Європейську хартію «Про статус суддів» від 10 липня 1998 р.; Рекомендації № (94)12 Комітету Міністрів Ради Європи «Незалежність, дієвість та роль суддів» від 13 жовтня 1994 р.) та практику Європейського суду з прав людини [23].

Авторитет міжнародно-правових норм, їх ієрархічне місце в структурі національного законодавства вимагають не загального посилання, а обов'язкового наведення їх змісту в актах Конституційного Суду України. Водночас при посиланні на різні міжнародні акти обов'язковим, як видається, є проведення чіткої межі між обов'язковими для України міжнародно-правовими нормами та рекомендаційними за своїм характером положеннями актів міжнародних організацій. Так само більш коректною була б не загальна формула — «підтверджено практикою Європейського суду з прав людини», а чітка вказівка на позиції Європейського суду з прав людини у конкретних рішеннях.

Очевидним також є різний ступінь впливу міжнародно-правових норм при вирішенні справ Конституційним Судом України. Переважаючим за значенням виступає збагачення позицій єдиного органу конституційної юрисдикції змістом міжнародно-правових норм, тобто посилення мотивації ухваленого у справі рішення, завдяки чому забезпечується його узгодження з міжнародно-правовими зобов'язаннями України. У той же час міжнародно-правові норми інколи відіграють значну роль у формуванні позиції Конституційного Суду України та постановленні рішення. Так, в рішенні від 30 січня 2003 р. № 3-рп/2003 (у справі про розгляд судом окремих постанов слідчого і прокурора) Конституційний Суд України звернувся до обов'язкових для України міжнародно-правових норм для вирішення питання щодо конституційності положень Кримінально-процесуального кодексу України, які не визначають граничного строку досудового слідства [24]. Підкресливши, що «строки досудового слідства відповідно до міжнародних договорів України повинні бути розумними», Конституційний Суд України в контексті змісту Міжнародного пакту про громадянські та політичні права 1966 року та Конвенції про захист прав людини та основних свобод 1950 року *ad hoc* сформулював поняття «розумного строку

досудового слідства» як такого, «що визначається в кожному конкретному випадку з огляду на сукупність усіх обставин вчинення і розслідування злочину (злочинів)... але не повинен перевищувати меж необхідності». Враховуючи, що ч. 3 ст. 120 Кримінально-процесуального кодексу України припускає можливість продовження строку досудового слідства лише у виняткових випадках, Конституційний Суд України визнав її такою, що відповідає Основному Закону.

Водночас, незважаючи на те, що застосування міжнародного права з метою підсилення правової мотивації під час розгляду справ є досить поширеним і не обмежується якоюсь певною категорією [25, 39] та за певних умов здатне відіграти істотне значення, слід підкреслити в цілому субсидіарний характер такого застосування. Оскільки Конституційний Суд України гарантує верховенство Конституції як Основного Закону (!) на території України, визначальним критерієм виступає, насамперед, відповідність правових актів, включаючи міжнародні договори, Конституції України. Встановлення відповідності, ступеня узгодженості національних і міжнародно-правових норм ніби розчинено в актах Конституційного Суду України, а констатування аналогічності конституційно-правових положень міжнародно-правовим нормам підкреслює сумлінне дотримання Україною своїх міжнародно-правових зобов'язань. Таке застереження, не применшуючи цінності використання в актах єдиного органу конституційної юрисдикції міжнародно-правових норм, враховує високий потенціал єдиного Конституційного Суду України в забезпеченні узгодженої дії актів національного законодавства і включених до його складу міжнародних договорів.

Література

1. Фридмен Л. Введение в американское право : пер. с англ. / Л. Фридмен. — М. : Прогресс, 1992. — 287 с.
2. Buergenthal Th. Self-executing and non-self-executing treaties in national and international law // *Recueil des Cours.* — 1992. — Issue IV, N 235. — P. 303–400.
3. Буткевич В. Г. Європейський суд з прав людини та українське судочинство: питання взаємодії / В. Г. Буткевич, В. Т. Маляренко // *Вісник Верховного Суду України.* — 2004. — № 4 (44). — С. 2–8.
4. Schermers H. G. The role of domestic courts in effectuating international law // *Leiden journal of international law.* — 1990. — Vol. 3, N 3. — P. 77–85.
5. Мартиненко П. Ф. Конституція України і міжнародне право: аспекти взаємодії // *Вісник Конституційного Суду України.* — 2000. — № 3. — С. 56–80.
6. Danilenko G. Implementation of international law in CIS states: theory and practice // *European journal of international law.* — 1999. — Vol. 10, N 1. — P. 51–69.
7. The Activities of National Judges and the International Relations of their State: The Resolution adopted by the Institute of International Law at the 66th session in Milan, 1993 [Електронний ресурс]. — Режим доступу : www.idi-iil.org/idiE/navig_chon1993.html. — Title from the screen.
8. Євінтов В. І. Україна в міжнародному співтоваристві // *Суверенітет України і міжнародне право* / В. Н. Денисов, В. І. Євінтов, В. І. Акуленко [та ін.]; відп. ред.: В. Н. Денисов, В. І. Євінтов. — К. : Манускрипт, 1995. — С. 37–58.
9. Про застосування Конституції України при здійсненні правосуддя : постанова Пленуму Верховного Суду України від 1 листоп. 1996 р. № 9 // *Бюлетень Міністерства юстиції України.* — 2000. — № 4.
10. Постанова Верховного Суду України від 26 листопада 2002 року [Електронний ресурс] // *Реєстр судових рішень ІАЦ ПДІ «Праксіс».* — Режим доступу : ідентифікатор: ГВ 00161. — Назва з екрану.

11. Постанова Верховного Суду України від 13 травня 2003 року [Електронний ресурс] // Реєстр судових рішень ІАЦ ПДІ «Праксіс». — Режим доступу : ідентифікатор: ГВ 00255. — Назва з екрану.
12. Постанова Верховного Суду України від 14 жовтня 2003 року [Електронний ресурс] // Реєстр судових рішень ІАЦ ПДІ «Праксіс». — Режим доступу : ідентифікатор: ГВ 00309. — Назва з екрану.
13. Постанова Вищого господарського суду України від 13 грудня 2004 року у справі № 2-1/1392-2004 [Електронний ресурс] // Комп'ютерна правова система «ЛІГА ЗАКОН». — Режим доступу : файл: SD041399.LHT. — Назва з екрану.
14. Постанова Верховного Суду України від 01 лютого 2005 року у справі № 2-8/8393-2004 [Електронний ресурс] // Реєстр судових рішень ІАЦ ПДІ «Праксіс». — Режим доступу : ідентифікатор: ГВ 00694. — Назва з екрану.
15. Постанова Судової палати у господарських справах Верховного Суду України від 11 червня 2002 року [Електронний ресурс] // Комп'ютерна правова система «ЛІГА ЗАКОН». — Режим доступу : файл: VS02297.LHT. — Назва з екрану.
16. Рішення Конституційного Суду України від 12 липня 2000 року № 9-рп/2000 // Офіційний вісник України. — 2000. — № 29. — С. 195. — Ст. 1232.
17. Сергієнко Н. М. Застосування норм міжнародного права органами конституційної юрисдикції (європейський досвід) : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.11 / Н. М. Сергієнко ; Київ. нац. ун-т ім. Т. Шевченка. — К., 2004. — 18 с.
18. Рішення Конституційного Суду України від 29 грудня 1999 року № 11-рп/99 // Офіційний вісник України. — 2000. — № 4. — С. 114. — Ст. 126.
19. Рішення Конституційного Суду України від 10 квітня 2003 року № 8-рп/2003 // Офіційний вісник України. — 2003. — № 17. — С. 138. — Ст. 790.
20. Рішення Конституційного Суду України від 25 грудня 1997 року № 9-зп // Офіційний вісник України. — 1998. — № 1. — С. 169.
21. Ухвала Конституційного Суду України від 3 грудня 1997 року № 61-з [Електронний ресурс] // Веб-сайт Верховної Ради України. — Режим доступу : <http://zakon.rada.gov.ua>.
22. Висновок Конституційного Суду України від 2 червня 1999 року № 2-в/99 // Офіційний вісник України. — 1999. — № 24. — С. 176.
23. Рішення Конституційного Суду України від 1 грудня 2004 року № 19-рп/2004 // Офіційний вісник України. — 2004. — № 49. — С. 62. — Ст. 3220.
24. Рішення Конституційного Суду України від 30 січня 2003 року № 3-рп/2003 // Офіційний вісник України. — 2003. — № 6. — С. 103. — Ст. 245.
25. Селівон М. Ф. Гармонізація положень національного законодавства з нормами міжнародного права та їх застосування в практиці Конституційного Суду України // Вісник Конституційного Суду України. — 2003. — № 3. — С. 36–51.

Анотація

Терлецький Д. С. Конституційний Суд України і суди загальної юрисдикції та міжнародне право — Стаття.

Стаття присвячена розгляду практичних питань, зумовлених застосуванням у національному правому просторі міжнародного права, зокрема міжнародних договорів України. У цьому зв'язку проаналізовано низку актів судів загальної юрисдикції та Конституційного Суду України та констатовано наявні проблеми та можливі шляхи їх вирішення.

Ключові слова: конституційне право, Конституція України, міжнародні договори, Конституційний Суд України, суди загальної юрисдикції.

Аннотация

Терлецкий Д. С. Конституционный Суд Украины и суды общей юрисдикции и международное право. — Статья.

Статья посвящена рассмотрению практических вопросов, обусловленных применением в национальном правовом поле международного права, в частности международными договорами Украины. В этой связи проанализирован ряд актов судов общей юрисдикции и Конституционного Суда Украины и констатированы существующие проблемы и возможные пути их решения

Ключевые слова: конституционное право, Конституция Украины, международные договоры, Конституционный Суд Украины, суды общей юрисдикции.

Summary

Terletskiy D. S. Constitutional Court of Ukraine and courts of general jurisdiction and international law. — Article.

The article considers the practical issues arising from the application of international law, including international treaties of Ukraine. In this regard, analyzed a number of acts of courts and the Constitutional Court of Ukraine and noted the existing problems and their possible solutions.

Keywords: constitutional law, Constitution of Ukraine, international agreements, Constitutional Court of Ukraine, courts of general jurisdiction.

УДК 342.4

В. А. Куракин

НОВАЯ КОНСТИТУЦИЯ ВЕНГРИИ: ПРОТИВОРЕЧИВЫЕ ОЦЕНКИ

Процессы конституционной трансформации, происходящие в постсоциалистических странах, во многом сходны, как сходны и те политические, социальные и экономические проблемы, которые решают эти страны.

Конституционное развитие Венгрии, приходящееся на период после демонтажа социализма, отличается особым своеобразием и неоднозначностью. С одной стороны, вплоть до 2011 года внутри страны и из-за ее пределов раздавалась критика того факта, что Венгрия после демонтажа социализма продолжала жить с Основным Законом 1949 года, ограничившись лишь комплексом поправок к нему. Венгрия, таким образом, оставалась единственным постсоциалистическим государством в Европе, продолжавшим жить по конституции, принятой еще при социализме. Принятие 25 апреля 2011 года новой Конституции Венгрии [1], с другой стороны, обнажило ряд серьезных проблем конституционного строительства в стране. Это и характер исторической преемственности национальной государственности, и природа семьи, и особенности конституционного гарантирования права на жизнь, и содержание конституционных норм, определяющих основы организации бюджетно-финансовой системы государства. Эти проблемы, как свидетельствует характер развернувшихся после принятия нового Основного Закона Венгрии дискуссий, отнюдь не являются какой-либо уникальной особенностью национальной венгерской модели политико-правовой системы конституционализма.

Перечисленные проблемы, как представляется, следует считать индикатором происходящего в Венгрии поиска новой парадигмы ценностей, лежащих в основе политико-правовой системы конституционализма.

Решения этих проблем с неизбежностью потребует процесс реформирования Основного Закона и в нашей стране. Такое решение должно быть основано на изучении процесса принятия новой Конституции Венгрии и ее содержания, восприятия и оценки данного документа европейскими структурами, обобщении позитивного и негативного опыта конституционного строительства Венгрии в контексте его использования в Украине.